

Лохвицька Л.В. Моральні судження дошкільників як показник особистісного зростання // Психолінгвістика в сучасному світі – 2018 : Абстракти XIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 25–26 жовтня 2018 року) / відп. ред. Л.О. Калмикова; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький. 2018. С. 148-151.

https://drive.google.com/file/d/1rvOuJL9RsKs3jYjPE3s_28ZEw_57baVA/view

МОРАЛЬНІ СУДЖЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ПОКАЗНИК ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Любов Лохвицька

кандидат педагогічних наук, доцент,

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

E-mail: liubovallo@bigmir.net

<https://orcid.org/0000-0001-6852-5477>

Окреслено природу виникнення моральних суджень у дітей дошкільного віку. Розкрито взаємозв'язок моральних суджень і оцінки, початкового розуміння суспільного сенсу моральної норми. Визначено чинники впливу на формування моральних суджень дошкільників здійснюють дорослі в процесі виховних впливів

Ключові слова: *дошкільник, моральний розвиток, моральні судження, моральні оцінки, моральна норма, моральне виховання.*

The nature of occurrence of moral judgments in preschool children is outlined. The relationship of moral judgments and assessment, the initial understanding of the social meaning of the moral norm is revealed. The factors influencing the formation of moral judgments of preschoolers are determined by adults in the process of educational influences.

Key words: *preschooler, moral development, moral judgments, moral assessments, moral norm, moral upbringing.*

Сучасна психологічна наука має чималий арсенал напрацювань про особливості зростання особистості в період дошкільного дитинства. Одним із

вагомих складників є моральний розвиток, що своєю чергою визначається низкою структурних компонентів, з-поміж яких вирізняються моральні судження. Останні починають з'являтися саме в дошкільному віці та відбувається їх інтенсивний розвиток. Моральні судження дітей дошкільного віку відзначаються низкою специфічних ознак. Щодо зазначеного доречним буде звернення до витоків вивчення питання морального розвитку особистості в дослідженнях зарубіжних учених.

Підвалини процесу морального розвитку в сегменті генези морального судження глибоко розкриті в роботах швейцарського психолога Ж. Піаже (J. Piaget, 1932). Учений зосереджував увагу на моральних судженнях як на домінантах морального розвитку особистості. Слід зауважити, що до нього інші зарубіжні дослідники також утілювали намір з'ясувати сутність моральних суджень та особливості перебігу їх розвитку в дитячому віці. Така ідея належить англійському психологу Дж. Селлі (1895), який здійснив опис ознак моральних суджень особистості, французькому психологу Г. Компере (1912), увага якого була зосереджена саме на вивченні зазначеного феномену в дітей. У роботах Ж. Піаже презентовано розлоге трактування моральних суджень, зокрема щодо розвитку розуміння дітьми моральних правил. Учений дійшов висновку про наявність 4-ьох закономірних етапів у їх розвитку, причому на кожному з них рівень моральних суджень дитини характеризується відповідними особливостями. Зокрема, на першому етапі (орієнтовно до 5-ти років) відбувається засвоєння й розуміння правил поведінки та їх констатація. На другому (після 5-ти років) – діти здійснюють моральне судження за фактом наслідку дій, а не за намірами іншого. За концепцією Ж. Піаже, на цьому етапі моральні судження відзначаються моральним реалізмом, коли дитина сприймає норми і правила поведінки як незмінні, безперечні принципи, за порушення яких треба нести сувору відповідальність. Третій етап відзначається тим, що діти починають визначати мотиви, бажання, що спонукали їх до виконання дії (уже превалюють наміри, а не наслідок). На четвертому етапі (у старшому віці)

відбувається усвідомлення моральних правил і розвивається здатність змінювати їх самостійно, при цьому обґрунтовуючи власну позицію; починає зароджуватися моральний релятивізм – усвідомлення факту, що норми і правила поведінки не є «абсолютною» істиною, догмою, що за домовленістю між людьми при потребі вони можуть змінюватися. Так виникає автономна мораль і «формування внутрішніх моральних принципів» (Piaget, 1932: 221).

Стосовно до дитячого віку, то вчений зауважував, що діти можуть висловлювати моральні судження про такі поняття як правда і брехня, справедливість і несправедливість, що складають фундамент моральних категорій. Ж. Піаже стверджував, що дітям притаманне некритичне ставлення до тих вимог, які ставлять дорослі, вони сприймають подане ними як безумовне, а тому й назвав мораль релятивною. Щодо автономної моралі (коли моральні норми і принципи стають власним досягненням особистості, переходять у внутрішній план), то він вважав її невластивою дітям.

Для дослідження розвитку моральних суджень у дошкільників як показника їх особистісного зростання була використана проєктивна кольорово-рисункова методика «Добро і зло» (розроблена Т.П. Авдуловою, 2014; модифікація Л.В. Лохвицької, 2018). Мета її використання спрямована на діагностичне дослідження розвитку моральних уявлень, морального мислення, моральних ідеалів, критеріїв оцінки моральної поведінки оточуючих людей, вивчення моральних і соціальних переживань. Проєктивний малюнок «Добро і Зло» виражає загальні принципи ставлення дитини до дійсності, моральні та соціальні погляди особистості, розуміння критеріїв добро і зло, балансування їх співвідношення. Бесіда за змістом малюнка дозволяє визначити рівень моральних суджень дитини, узагальненість моральних категорій.

Змістова сторона обробки отриманих результатів полягає в здійсненні аналізу змісту малюнка, образів Добра і Зла на ньому, їх соціальною та моральною співвідносністю. Зазвичай, дівчатка в малюнках «Добро і Зло» часто зображують казкові сюжети і традиційний образ «принцеси-красуні»,

який наділяється позитивними рисами, а хлопчики часто зображають хуліганів, військову тематику, битви, збройне протистояння сил. Основним показником є наявність узагальнених моральних еталонів. Змістовий аналіз включає комплексну оцінку відповідей дитини на запитання в контексті представлених у малюнку моральних образів. Запитання до дітей можуть варіюватися залежно від зображеної моральної ситуації і ходу проведення бесіди. Запитання мають бути спрямовані на змістове уточнення морального сюжету малюнка, емоційне ставлення дитини до його змісту і уявлень про поняття Добро і Зло. Звідси робимо твердження, що моральні судження дітей дошкільного віку, з одного боку, відзначаються елементарністю, конкретністю, а з іншого, – тісним зв'язком із моральними почуттями та емоціями. Отже, у дошкільному віці **моральні судження** ґрунтуються на сприйнятті й опануванні моральних понять, визначенні власного морального ставлення та розвитку початкових умінь робити моральні умовиводи про дотримання моральних норм і правил поведінки.

Таким чином, можемо виокремити такі узагальнювальні позиції: у дошкільному віці в дітей складаються перші моральні судження й оцінки, початкове розуміння суспільного сенсу моральної норми. Розвиток моральних суджень характеризується відповідною віковою етапністю й рівневістю. Значний вплив на рівень моральних суджень дошкільників здійснюють дорослі в процесі виховних впливів.